

Vammaisneuvoston lausunto vuoden 2024 talousarvion tavoitteista

Toiminnalliset tavoitteet koskien kaikkia palvelulinjoja

Vammaisneuvosto huomauttaa, että puhe palvelujen yhdenmukaistamisesta sisältää riskin, ettei yksilölliset tarpeet toteudu riittävällä ja YK:n vammaissopimuksen edellyttämällä tavalla.

Asiakkaiden tarpeet ovat aina yksilöllisiä. Kustannussäästöjä ei tulla saavuttamaan, mikäli palveluketju katkeaa.

YK:n vammaisten oikeuksien yleissopimuksessa artiklassa 19 käsitellään itsenäistä elämää ja osallisuutta yhteisössä. Artiklassa todetaan, että

- a) vammaisilla henkilöillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa mahdollisuus valita asuinpaikkansa sekä se, missä ja kenen kanssa he asuvat, eivätkä he ole velvoitettuja käyttämään tiettyä asuinjärjestelyä;
- b) vammaisten henkilöiden saatavissa on valikoima kotiin annettavia palveluja sekä asumis- ja laitospalveluja sekä muita yhteiskunnan tukipalveluja, mukaan lukien henkilökohtainen apu, jota tarvitaan tukemaan elämistä ja osallisuutta yhteisössä ja estämään eristämistä tai erottelua yhteisöstä;
- c) koko väestölle tarkoitetut yhteisön palvelut ja järjestelyt ovat vammaisten henkilöiden saatavissa yhdenvertaisesti muiden kanssa ja vastaavat heidän tarpeitaan.

Vammaispalvelut tulisi nähdä ennaltaehkäisevinä palveluina, joilla voidaan ehkäistä hintavampien palvelujen tarvetta. Vammaispalvelut korjaavat vamman aiheuttamaa eriarvoisuutta. Yhdenvertaisuus tarkoittaa, että vammaispalvelujen avulla vammaiset ovat yhdenvertaisia valtaväestön ei-vammaisten kanssa ja voivat elää itsenäistä ja omaehtoista elämää. Yhdenvertaisuus ei tarkoita, että kaikki palvelunkäyttäjät saavat tietyn minimin. Opiskelevien ja työssäkäyvien vammaisten kohdalla on erityisen tärkeää, että tarvittavat



vammaispalvelut toimivat, ovat luotettavia ja niiden hakeminen ja käyttäminen ei vie liikaa voimavaroja.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu järjesti hyvinvointialueille suunnatun webinaarin kesäkuussa 2023. Hän totesi esityksessään positiivisesta erityiskohtelusta, että erityiset, yksilölliset ja tarpeiden mukaiset palvelut voidaan nähdä positiivisen erityiskohtelun muotona. Oikeasuhtainen erilainen kohtelu, jonka tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen taikka syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäiseminen tai poistaminen, ei ole syrjintää.

Talousarvion toiminnallisissa tavoitteissa on huomioitava, että yhdenvertaistaminen ei ole tasapäistämistä. On huomioitava positiivinen erityiskohtelu niitä tarvitsevilla kuten vammaisilla henkilöillä, jotka eivät ole palveluiden saavutettavuudessa ja saatavuudessa tällä hetkelläkään samalla tasolla muun väestön kanssa. Syitä tähän ovat palveluiden puutteet tai niiden vähäisyys. YK:n vammaissopimuksen oikeudet eivät toteudu asumispalveluissa eikä terveydenhuollossa.

Tavoitetasossa vammaisten henkilöiden asiat eivät näy kaikilla tasoilla. Palveluiden verkoston kehittämisen periaatteet -lausuntokoosteessa ei käy ilmi vammaisneuvoston seuraavat tärkeät nostot vammaisten kannalta:

- Asumispalveluiden ja muiden sote- palvelujen järjestely. Vammaisille henkilöille saatavuuden ja saavutettavuuden kannalta erityisen tärkeitä ovat lähipalvelut.
- Saada asiantuntevaa terveydenhuoltoa. Peruspalveluiden on oltava vammaisen henkilön saavutettavissa ja tarvittaessa saatavilla on oltava myös yksilöllisiä erityispalveluita.
- Asiantuntijuuden lisääminen. Vammaisuuden ja kehitysvammaisuuden asiantuntijuutta tulee kehittää kaikissa hyvinvointialueen palveluissa, koska asiantuntijuutta ja erityistuntemusta tarvitaan muissakin palveluissa kuin kehitysvammahuollossa. Tämä lisääisi palveluiden saatavuutta. Henkilökunnan osaamista vammaisen asiakkaan kohtaamiseen tulee vahvistaa koulutuksilla.

Hyvinvointikertomukseen tulisi sisällyttää pakollisena vammaisuutta ja vammaisia ihmisiä koskevia indikaattoreita. Mikäli erityisiä vammaisspesifisiä indikaattoreita ei voida luoda, tulisi toteuttaa säännöllisesti vammaisvaikutusten arviointia. Vammaisneuvosto pitää tärkeänä, että vammaisvaikutuksia arvioidaan läpileikkaavasti kaikissa palveluissa ja palvelulinjoilla. Vammaisneuvosto painottaa, että vammaisuus tulisi huomioida myös tavoitteissa.

Kaikista Pirkanmaan hyvinvointialueen palveluista tulee löytyä asiantuntijuutta erityisryhmien tarpeista ja positiivista erityiskohtelua tulee toteuttaa. Paikalliset toimivat käytännöt tulisi saada jalkautettua myös Pirkanmaan alueelle. Valmisteluvaiheessa tulee ottaa huomioon myös toimitilojen esteettömyys. Esteettömyys pitää sisällään liikuntavammaisten sekä aistivammaisten asiakkaiden huomioimisen (esim. induktiosilmukat palvelupisteillä).

Toiminnalliset tavoitteet palvelulinjoittain

Avopalvelut

Talousarvion toiminnallisissa tavoitteissa 2024 avopalveluiden toisena tavoitteena on kehittää toimintatapoja ja asiakasohjausta niin, että digitaaliset palvelut kehittyvät jatkossa ensisijaisiksi yhteydenottokanaviksi. Vammaisneuvosto painottaa, että palveluissa tulee huomioida digitaidottomat asukkaat. Hyvinvointialueen tulisi luoda ohjaus- ja neuvontakäytänteitä, joilla yhä useampi vammaisen pääsee digipalveluiden piiriin. Osallisuutta edistää, että palvelut ovat läpileikkaavasti saavutettavia. Koska digitaidot ei vielä ole kaikilla kovin korkealla tasolla ja koska laitteita, joilla digipalveluihin pääsee, ei ole kaikilla, on huolehdittava siitä, että on mahdollisuus myös kasvokkain tapahtuvaan asiointiin korvaavin kommunikointikeinoin. Kaikilla vanhuksilla ja vammaisilla ei yksinkertaisesti ole toimintakykyä, että he voisivat käyttää digitaalisia palveluita. Digi-opastuksen pisteitä voisi järjestää yhteistyössä esim. Verkosta Virtaa -toiminnan tai Mukanetin kanssa terveyskeskuksissa tai muissa julkisissa tiloissa.

Ikäihmisten ja vammaisten palvelut

Ikäihmisten ja vammaisten palveluiden ensimmäisenä tavoitteena on ikäihmisten ja vammaisten palvelurakenteen uudistaminen: palvelujen painopistettä siirretään raskaammista palveluista kohti varhaisemman vaiheen palveluita. Kotona asumista tukevasta teknologiasta vammaisneuvosto pohtii, minkälaisin toimenpitein ja kustannuksin kotona asumisen tueksi teknologiaa on asiakkaille kuten ikäihmisille saatu toteutettua. Laitteiden hankintaa tulisi tarvittaessa tukea tai tarjota niitä lainaksi. Laitoshoidon purkamisessa tulee huomioida riittävät palvelut asiakkaille.

Yhteisöllisessä asumisessa tulee huomioida asiakkaiden yksilöllisyys ja taata mahdollisuus viettää aikaa turvallisesti myös yksin. Asumispalveluissa on huomioitava YK:n vammaissopimus ja sen mukaisesti ihmisten oikeus päättää itse missä asuu. Yhteisöasuminen ja

palveluasuminen on laadukasta, kun esteettömyys ja esimerkiksi kommunikaatio-osaaminen on huomioitu (kuten viittomakieliset ja kuurosokeat asiakkaat).

Vaikuttaviin asiakaspalveluihin liittyy myös asiakkaan yksilöllisen tarpeen huomiointi. Tämä tulee huomioida asiakasta koskevia päätöksiä tehdessä. Asiakaspalveluiden mittarina voi toimia asiakastyytyväisyys sekä päätöksistä tehtyjen valitusten määrä.

Ikäihmisten palveluissa on käytössä RAI-arviointityökalu, mutta vastaavaa ei mainita vammaisten henkilöiden kohdalla. Vammaisten palveluiden myöntämisperusteiden toteutumista tulee myös seurata ja arvioida suunnitelmallisesti.

Lasten, nuorten ja perheiden palvelut

Vammaisneuvosto korostaa erityisperheiden jaksamisen tukemista. Erityisesti ennaltaehkäisevään sosiaalityöhön tulee varata resursseja, jotta asiakkaat voivat saada yksilöllistä tukea varhaisessa vaiheessa.

Integraatio

Hoito- ja palveluketjuissa tulee huomioida Pirkanmaalla toimivien vammaisjärjestöjen ja -yhdistysten tarjoama asiantuntijuus, kokemustieto ja vertaistuki.

Tukipalvelut

Toimitilaverkon tilatehokkuudessa tulee huomioida julkiset kulkuyhteydet. Esimerkiksi vuodeosastoilla olevien asiakkaiden omaisilla tulee olla mahdollisuus vierailta osastolla myös julkisten kulkuvälineiden avulla.

Strateginen ohjaus ja järjestäminen

Vammaisten ihmisten ja heitä edustavien järjestöjen mielipiteitä tulee kuulla ennakoivasti toimenpideohjelmia laadittaessa.

Kommentit vuoden 2024 talousarvioon

Vammaisneuvoston osallisuutta hyvinvointialueen talouden suunnittelussa tulee lisätä. Samoin palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä tulee huomioida palvelujen käyttäjien osallisuus.

Vammaisneuvosto muistuttaa, että vammaispalveluista ei ole varaa säästää. Nykyinen budjetti perustuu kuntien aikaisempaan sosiaali- ja terveydenhuollon alibudjetointiin eikä vammaisten henkilöiden pääsy palveluiden piiriin toteutunut edes kunnissa. Vammaisten palveluissa on kehitettävää, koska perusterveydenhuollon ja asumispalveluiden palvelut eivät ole riittäviä, riittävän asiantuntevia ja yksilöllisiä. Erityissairaanhoidon resursseja tulee lisätä.

Vammaispalvelulain uudistamista varten varattu 1,8 miljoonaa tulee jäädä vammaispalveluiden kokonaisuuteen.

Hyvinvointialueen tulisi selvittää yhteistyössä kuntien kanssa, paljonko hallinto-oikeudessa on käsiteltyssä vammaispalveluihin liittyviä kanteita (esim. kodin muutostöihin liittyen). Nämä olisivat tärkeä huomioida myös tulevassa budjetissa, koska oikeuskäsittelyn jälkeen maksutoimet tulevat hyvinvointialueen maksettaviksi.

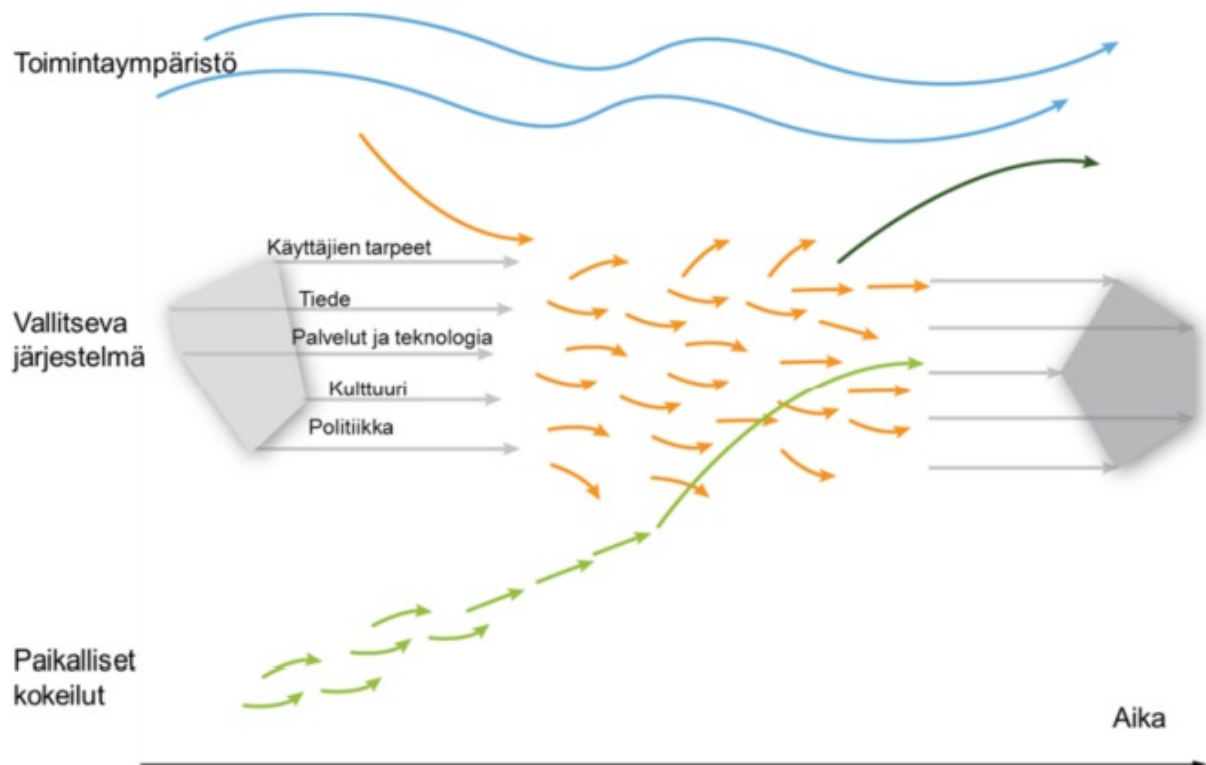
Tavoitteena tulee olla, että asiakkaille myönnetyt omaishoidon vapaat tulisivat pidettyä. Tällä hetkellä asiakkailta omaishoidon vapaita jää kuitenkin pitämättä johtuen soveltumattomien tilapäishoitopaikkojen puutteesta. Tilapäishoitopaikkoja ja niiden saatavuutta tulee lisätä hyvinvointialueen omana tuotantona sekä yksityisesti. Pitämättömiä omaishoidon vapaita on maksettu rahana etelä-Pirkanmaalla. Nämä tulee maksaa lain edellyttämällä tavalla.

Materiaalia:

YK:n vammaissopimus (2016) YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Linkki: [Finlex Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista](#)

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kirje hyvinvointialueille (15.12.2022) Yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjinnän ehkäiseminen hyvinvointialueilla. Linkki: [Yhdenvertaisuusvaltuutetun kirje hyvinvointialueille](#)

Kohti asiakaslähtöisiä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelumalleja. Näkemyksiä haasteista sekä muutoksen edellytyksistä (2012) Johanna Leväsluoto & Sirkku Kivisaari. VTT Technology. Linkki: [Kohti asiakaslähtöisiä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelumalleja](#)



Kuva: Monitahoinen muutoksen malli (Geels 2002, VTT:n Strada-hanke). Lähteenä *Kohti asiakaslähtöisiä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelumalleja* -raportti.